

ORGANIZACIJA PSIHIJATRIJSKE SLUŽBE

Dobra organizacija psihijatrijske službe treba da omogući realizaciju preventivnih, terapijskih i rehabilitacionih mera, koje će psihijatrijskom pacijentu poboljšati lečenje i uključivanje u društvenu zajednicu.

Organizacija psihijatrijske službe pretrpela je značajne promene poslednjih nekoliko vekova. Od ranijih popravnih zavoda gde su smeštani duševno obolelih zajedno sa drugim marginalnim grupama preko specifičnih azila do velikih psihijatrijskih bolnica. Pojavom psihijatrijskih bolnica označen je početak hospitalne faze u psihijatriji koja i danas postoji u skoro svim zemljama sveta. Relativno novijeg datuma je praksa organizovanja različitih vrsta odeljenja unutar psihijatrijskih bolnica, tzv. *kaskadna faza*. Bolesnik od trenutka prijema u bolnicu preko prijemnog odeljenja pa do izlaska iz bolnice prodje više odeljenja u kojima boravi različito vreme zavisno od njegove reakcije na primenjenu terapiju i druge procedure koje se primenjuju u određenim odeljenjima.

Posle drugog svetskog rata dolazi do značajnih promena u stavu prema mentalnim poremećajima i organizaciji službe. Od tada se psihijatrijski poremećaji posmatraju u okviru kulturno-istorijskih, etičkih, ekonomskih i opštih društvenih pravila. Savremena psihijatrijska služba nastoji terapijske postupke iz stacionarnih ustanova premestiti u vanbolničke, sa naglaskom na prevenciju i aktivnu rehabilitaciju pacijenata. U proces lečenja aktivno se uključuje porodica, udruženja psihijatrijskih pacijenata i njihovih porodica, volonteri i radna sredina bolesnika. Služba prerasta u organizovan i dinamičan sistem medjusobno povezanih stacionarnih i vanbolničkih institucija. To je dovelo do novog koncepta organizacije psihijatrijske službe koja datira poslednjih nekoliko decenija u vidu sveobuhvatne psihijatrijske zaštite odnosno psihijatrije udruštvenoj zajednici. To je omogućilo adekvatniju primenu svih oblika prevencije, skraćanje ili izbegavanje klasičnog bolničkog lečenja. Koncept sveobuhvatne psihijatrijske zaštite uključuje veći broj medjusobno funkcionalno povezanih psihijatrijskih institucija. Na čelu ovih službi nalazi se koordinaciono telo ili nacionalna komisija za mentalno zdravlje sastavljena od stručnjaka iz različitih službi. Sve navedene službe čine jedinstvenu funkcionalnu celinu povezanu u sistem koji treba da omogući kontinuitet tretmana bolesnika uz participaciju društvene zajednice na zaštiti i unapredjenju mentalnog zdravlja svih građana. Kontinuirani tretman podrazumeva nesmetano kretanje pacijenata od jedne do druge službe zavisno od vrste poremećaja. Aktuelna organizacija psihijatrijske službe podrazumeva jedan kontinuum na kome se nalaze vanbolničke ustanove, ustanove za parcijalnu hospitalizaciju, bolničke ustanove i institucije socijalnomedicinskog tipa.

I USTANOVE VANBOLNIČKE SLUŽBE

1. *Dispanzer ili Centar za mentalno zdravlje* može se formirati kao samostalna institucija ili kao organizaciona jedinica zdravstvenih centara, domova zdravlja, psihijatrijskih odeljenja opštih bolnica, zavoda, klinika, instituta i bolnica. Principi uspešnog rada dispanzera su: laka dostupnost, sveobuhvatnost programa koji podrazumeva primenu preventivnih, dijagnostičkih, terapijskih i rehabilitacionih metoda za sve životne uzraste, zatim kontinuitet zaštite u cilju prevencije recidiva i hronifikacije pojedinih mentalnih poremećaja. Dispanzer u svom sastavu treba da ima: dijagnostičko-terapijski, preventivno-rehabilitacioni i organizaciono-administrativni deo. U njegovom sastavu nalaze se specijalizovana savetovališta za različite mentalne poremećaje.

2. *Psihijatrijske ambulante* postoje pri domovima zdravlja, centara ili dispanzera za mentalno zdravlje, pri jedinicama za urgentnu medicinu ili kao isturena jedinica stacionarnih psihijatrijskih ustanova. U ambulantama odvija se timski. Važna je funkcionalna povezanost ambulanti sa stacionarnih psihijatrijskih ustanova, socijalnim i socijalnomedicinskim službama.

3. *Mentalno-higijensko savetovalište* bavi se primarnom prevencijom. Oni funkcionišu u sklopu druge zdravstvene ustanove, crvenog krsta, doma omladine ili nevladinih organizacija i to najčešće sa dobrovoljnim i volonterskim radom.

4. *Centri za krizna stanja, odnosno urgentnu psihijatriju* ili ambulante za psihijatrijsku hitnu pomoć rade kontinuirano 24 sata, namenjeni su hitnim psihijatrijskim intervencijama i pomoć osobama koje se nalaze u krizi

5. Pored već navedenih institucija u poslednjih nekoliko decenija sve više se razvijaju *službe za kućno lečenje i porodičnu negu, za smeštaj pacijenata u psihijatrijska naselja, zaštitne radionice, klubove lečenih pacijenata.*

II USTANOVE ZA DELIMIČNU HOSPITALIZACIJU

Ustanove prelaznog tipa čine institucije za parcijalnu hospitalizaciju u koje spadaju *dnevne, noćne i vikend bolnice, zaštitne radionice.* U nešto širi repertoar ovih institucija pored već navedenih mogu doći u obzir i sledeće institucije za parcijalnu hospitalizaciju: centri za krizna stanja, rehabilitacione kuće, organizovana porodična nega, boravak u psihijatrijskim naseljima, različite vrste klubova lečenih pacijenata.

III BOLNIČKE USTANOVE

1. *Psihijatrijska bolnica* je najstarija psihijatrijska institucija i sve do kraja 50 -tih godina prošlog veka predstavljala je bazu celokupne psihijatrijske zaštite. U okviru bolnica danas se organizuju specijalizovana odeljenja, sportski i rekreacioni prostori, službe za

aktivnu terapiju, bolničku i socijalnu rehabilitaciju i za socijalnopsihijatrijsko praćenje pacijenata. Danas je većina postojećih bolnica preimenovana u Specijane psihijatrijske bolnice, ustanove za odrasle psihijatrijske bolesnike, za dečiju psihijatriju i ustanove za psihogerijatriju. Nedostaci samostalnih psihijatrijskih bolnica sastoje se u tome što se psihijatrijske aktivnosti teže uključuju u opšti medicinski koncept, pa i dalje postoji velika opasnost od otudjenja i izolacije pacijenata i osoblja bolnice.

2. *Psihijatrijska odeljenja* opštih bolnica, zdravstvenih centara su vrlo značajni sastavni delovi bolničke psihijatrijske službe. Većina ovih odeljenja obavlja stacionarnu i vanbolničku službu, zatim se bave konsultativnim, konzilijarnim poslovima za druga odeljenja opštih bolnica. Dugotrajan boravak je nepotreban i takva odeljenja moraju biti povezana sa psihijatrijskom bolnicom. U poslednje vreme se osnivaju i druge specijalističke stacionarne ustanove: zavodi za čuvanje i lečenje mentalno obolelih delikvenata, kazneno-popravni zavodi, odnosno forenzičke psihijatrijske ustanove, psihijatrijske kolonije ili naselja hroničnih psihijatrijskih bolesnika koji su trajno smešteni u socijalne ustanove.

3. *Ustanove socijalno-medicinskog karaktera* čine: ustanove za lečenje i rehabilitaciju dečije cerebralne paralize, dece sa oslabljenim vidom, sluhom, govorom, ometene u psihofizičkom razvoju, za mentalno retardiranu decu, centri i zavodi za zbrinjavanje odraslih mentalno retardiranih hroničnih psihijatrijskih pacijenata. Današnju mrežu psihijatrijskih ustanova i kod nas čine državne i privatne institucije. Kod nas još nije na adekvatan način regulisan rad volontera, udruženja građana obolelih od pojedinih psihijatrijskih oboljenja i članova njihovih porodica, nevladinih i humanitarnih organizacija koje se bave zaštitom mentalnog zdravlja. U neinstitucionalne forme zaštite mentalnog zdravlja spadaju različite grupe i pojedinci iz kruga tzv alternativnih aktivnosti. Još je nepotpuno sagledan njihov mogući negativnog efekata na mentalno zdravlje.

LITERATURA

Bhurga D and Leff J (eds by): Principles of social psychiatry, Blackwell Scientific Publications, Oxford, 1993;

Henderson A.S.:Introduction to social psychiatry, Oxford University Press,1988;

Kaličanin P.Neinstitucionalna zaštita mentalnog zdravlja, u: Kaličanin P (.ur.) Psihijatrija, Medicinski fakultet, Beograd, 2002.

Marić,J.:Principi organizacije psihijatrijske službe,u: MarićJ.: Klinička psihijatrija, Beograd, 2001;

Muačević V.: Organizacija psihijatrijske službe,U: MuačevićV.i sur. Psihijatrija, Medicinska naklada, Zagreb, 1995

Petrović D.:Dnevna bolnica, u.: Kaličanin P.(ur.): Psihijatrija, Medicinski fakultet, Beograd, 2002;